



Crimen maiestatis

Mgr. Miroslav Frýdek

©



Osnova

- Exkurs o trestním právu římském
- Obecně o crimen maiestatis
- Proditio
- Perduellio
- Skupina zákonů de maiestatis
- Crimen maiestatis
- Procesní zvláštnosti
- Tresty
- Kauzy z Tacitových Letopisů
- Otázky na vás 😊

Trestní právo římské

Trestní právo veřejné

Crimina – obecný termín pro zločin tj. bezprávný čin směřující proti státnímu a společenskému zřízení i čin směřující proti zájmům vládnoucí třídy

Trestní právo soukromé

Delicta – *delicta privata*, kdy postižený činem mohl použít zvl. druhu žalob tzv. *actiones poenales*, které směřovaly na peněžitý trest, ne na náhradu škody!

Obecně o crimen maiestatis

- **maiestas, -atis (f)** – velikost, vznešenost, důstojnost; lex de maiestas zákon o urážce svrchovanosti národa.
- Šlo o velice starý zločin, který se vyskytoval již v nejstarších dobách Říma. V každé době se nazýval jinak, ale neustále měl **stejný objekt ochrany** - zachování důstojnosti a svrchovanosti národa římského.

Co bylo o crimen maiestatis napsáno

- „pouto zavírající každému ústa“
- „...a protože se již žaloba pokládala za záhubu, uspíšil si smrt sebevraždou“
- „i zákonů se užívalo náležitě, s výjimkou stíhání pro urážku Veličenstva“

Geneze - obecně

- **V době královské** to bylo jednání narušující svrchovanost krále
- **V době republiky** šlo o jednání, které zahrnovalo jednání od velezrady (*perduellio*) až po urážku představitelů státu (kladení odporu), nejprve tribunů (*personae sancrosanctis*) později magistrátů
- **Za principátu** to byla urážka principa samotného i jeho soch, obrazů, které ho zpodobňovaly (*consecratio, -onis*) apod.

Proditio

- **Proditio, -onis (f), prodo** – zrazení, zrada, vyzrazení, *patriae proditiones* – zločiny zrady proti vlasti
- Dionysios 3,30: Král zřídil soud nad velezrádci (*proditionis iudicia*) a jejich spoluviníky a ty, kteří byli usvědčeni, dal usmrtit podle zákona o dezertérech a velezrádcích (*legem de desertoribus et proditoribus*).

Perduellio

- **perduellio, -onis (f)** – nepřátelský čin proti vlasti, zločin proti státu – velezrada.
- **perduellis, is (m)** - [per+duellum, duellum = starolat. bellum - válečný] válečný nepřítel.
- **perduellio** – „zlá válka“ → velezrada v nejširším smyslu, od vážných porušení občanských svobod a odporu proti magistrátovi až po jakékoli dorozumívání se s nepřítelem a zběhnutí.
- v době královské sem spadal také zločin proti královské svrchovanosti – když si někdo osobuje práva, která měl král.

Perduellio v době královské

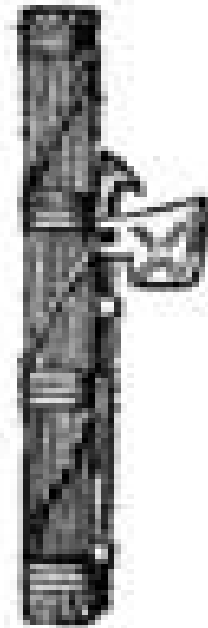
Kauza Horatia [Livius Dějiny I. 25 a 26]

- „Ustanovují **dvojici soudců**, kteří by uvalili soud na Horatia ze zločinu proti královské svrchovanosti; jestliže žalobci na soudě zvítězí, budiž mu zahalena hlava, na neplodném stromě oběšen; budiž bičován buď mezi hradbami, nebo za hradbami.“
- „Publie Horatie, uvaluji na tebe **soud ze zločinu proti královské svrchovanosti**; liktore svaž mu ruce!“ →
- „Publi Horati, tibi **perduellionem iudicio inquit**; I, lictor, colliga manus“;

Kauza Horatia - pokračování

- „podle tohoto zákona ani nevinného nemohou osvobodit“
- Sám král ustanovil, aby v tomto případě bylo možné aplikovat ius provocationis, které bylo Horatiem uplatněno, odvolal se k lidu a byl osvobozen.
- Na místě, kde svou sestru probodl, se konají svátky sestřina trámu

Co je na znázorněno na obrázcích?



Skupina zákonů de maiestatis

- Lex duodecim tabularum
- Lex Appuleia de maiestate minuta z roku 103 př. n.l
- Lex Varia de maiestate z roku 90 př.n.l
- Lex Cornelia maiestatis z roku 81 př.n.l.
- Lex Iulia de maiestate z roku 46 př.n.l.
- Lex Iulia maiestatis z roku 8 př. n. l.

Lex duodecim tabularum

- LDT deska IX. 5 a Dig. 48. 4. 3.
- *„Lex XII tab. lubet eum, qui hostem concitaverit quive civem hosti tradiderit, capite puniri“*
- LDT. Tedy; trestá se smrtí ten, kdo pobouří nepříteli proti Římu nebo vydá občana nepříteli.“

Lex Appuleia de maiestate minuta

- Zákon byl rogován a schválen za 6. konsulátu Mariova a tribunátu lidu L. Appuleia Saturnina.
- Jde o zákon, který byl součástí Appuleiových rogačních aktivit
- V Římě vzplál boj mezi populáry a optimáty.

Lex Appuleia– pokračování I.

- Se Saturninem se spojil Marius, který byl Saturninovi zavázán za návrh lex Appuleia agraria, který zajistil přiděly Mariovým vysloužilcům
- Další zákon dával pravomoci Mariovi, aby podle svého uznání udělil římské občanství obyvatelům kolonií.

Lex Appuleia– pokračování II.

- Tento „balíček“ zákonů vyvolal odpor jak u senátu, tak i u lidu.
- K zákonům byl přidán dodatek, že do 5 dnů má senát a magistráti složit přísahu, která je zavazovala plnit rogované zákony + dodržovat zvl. zákon lex Appuleia de maiestate minuta →

Lex Appuleia– pokračování III.

- → který přikazoval stíhat každého úředníka, který by svým jednáním snižoval důstojnost státu.
- **Pravý účel:** aby držitelé moci mohli na platném podkladě stíhat každého, kdo by bránil navrhování a provádění radikálních zákonů. Poprvé tedy jde o legální nástroj proti opozici.

Lex Varia de maiestate z roku 90 př.n.l.

- Jde o zákon, který reagoval na tzv. spojeneckou válku.
- Cílem snažení spojenců Říma, bylo získání plného římského občanství. Jelikož si Římané uvědomovali nebezpečnost takto široké nepřátelské fronty, tak se v roce 90 př.n.l. rozhodli řešit tuto situaci právně a vydali →

Lex Varia de maiestate – pokračování I.

- **lex Iulia de civitate Latinis et sociis danda** → tento zákon zajišťoval Italikům, kteří se neúčastní války proti Římu, nebo přestanou s Římem válčit, že obdrží římské občanství.
- **Lex Plautia Papiria de civitate sociis danda** → na základě tohoto zákona bylo uděleno římské občanství všem Latinům a spojencům v Itálii, pokud se o ně do 60 dnů přihlásí u městského praetora.

Lex Varia de maiestate – pokračování II.

- Lex Varia de maiestate rozšiřovala skutkovou podstatu urážky svrchovanosti národa o to, kdo by přiměl spojence národa římského, aby proti Římu pozdvihl zbraně.
- **Účelem bylo:** přimět bojující spojence, aby složili zbraně a ti, kteří ještě neválčí, aby ani nezačali → odměnou bylo římské občanství.



Lex Cornelia maiestatis

- Jde o specifický zákon ve skupině zákonů de maiestatis, který upravoval jednání správců provincií a rozšiřoval skutkovou podstatu CM o nové skutky.
- Sulla si pamatoval na nezákonnosti, kterých se on a jiní dopouštěli jako správcové provincií, za kterými stojí početné legie.

Lex Cornelia maiestatis – pokračování I.

- Správcové provincií se nesmí účastnit žádné války mimo území přidělené provincie.
- Správcové provincií nesmí překročit hranice přidělené provincie bez předchozího souhlasu senátu nebo lidového sněmu.

Lex Cornelia maiestatis – pokračování II.

- Později se na břehu říčky Rubikon ukázalo, jak velké hrozí nebezpečí pro republiku ze strany správce provincie, za nímž stojí velká armáda.
- Bylo poté voláno:
„**Caesar ante portas**“

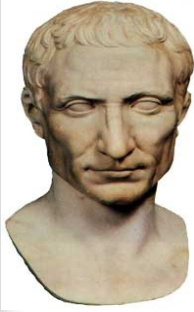
Lex Cornelia maiestatis

– questio de maiestate

- Lex Cornelia maiestatis zřídila novou trestní porotu (questio), která stíhala velezradu.
- V této době se za velezradu především považovalo:
 - **Svévolné zahájení války s jiným státem.**
 - **Urážka úředníka.**
 - **Snížení důstojnosti Říma úředníkem**

Kdo jsou muži, na které ukazují šipky?





Lex Iulia de maiestate

- Jde o zákon jehož rogátorem byl Gaius Iulius Caesar.
- Tento zákon byl přepracován a zahrnut do pozdějšího Octavianova zákona → lex Iulia maiestatis viz.



Lex Iulia maiestatis

- Tento zákon se nám dochoval v Justiniánových Institucích, Digestech a Paulových Sentencích
- Instituce Lib. IV. tit. XVII.
- Digesta 48. 4. 0.
- Paulovy Sentence 5, 29. 1. a 2.

Instituce Lib. IV, tit. XVII.

- **Lib. IV. tit. XVIII. De publicis iudiciis (O veřejných trestních soudech)**
- Veřejné trestní soudy jsou tyto: jednání podle lex Iulia de maiestatis, který svou přísností směřuje proti těm, kteří něco učinili proti císaři nebo státu. Trest spočívá ve ztrátě života a památka na viníka se dokonce ještě po jeho smrti vymaže.


Digesta 48. 4. 0. Ad legem iuliam maiestatis

Dig. 48.4.1.1 Ulpianus 7 de off. procons.:

- stíhá každého, jehož pomocí nebo radou byly zdviženy zbraně proti císaři nebo proti státu nebo
- jeho vojsko bylo přivedeno do nástrah nebo
- kdo bez císařova rozkazu vedl válku nebo
- konal vojenský odvod, chystal vojsko, uváděl je v pohyb nebo
- zradil císaře,

- kdo bez vůle principa přivodí, že rukojmí zahynou,
- kdo způsobí, že se ozbrojení lidé ve městě srocují proti státu, místa nebo chrámy se obsazují, lidé jsou svoláváni ke vzpouře,
- kdo přivodí, že magistrát národa římského s impériem nebo s nižším stupněm moci je zabit,
- kdo přivodí zdvižení zbraně proti státu ,
- kdo nepřátelům národa římského pošle posla nebo list anebo jim dá znamení,
- kdo radou podpoří proti římskému státu jeho nepřátele,

- kdo vybízí nebo pobuřuje vojáky ke shluknutí nebo ke vzpouře proti státu,
- kdo neodejde z provincie, když byl stanoven jeho nástupce,
- kdo zběhne od vojska nebo, jako soukromník uteče k nepříteli,
- kdo podvrhne veřejné vyhlášky,
- kdo ustoupí v bitvě,
- kdo opustí tábor,
- kdo v provincii nevydá vojsko svému nástupci,

- 
- kdo způsobí, že z přátel římského národa se stanou jeho nepřátelé,
 - kdo roztaví už zasvěcené sochy císaře nebo připustí, aby se s nimi nějak podobně naložilo.

Paulovy Sentence

- Ve smyslu Paulových výkladů se lze dopustit zločinu proti majestátu, obzvláště též bezbožnými slovy a zlořečením císaři.
- Paulus zdůraznil, že se má při výsleších o spáchaném zločinu proti majestátu zprvu zjišťovat, jaká síla nebo strana tu působila a kdo byl původcem. Má se to se zřetelem k tíži zločinu zjišťovat mučením, od něhož neosvobozuje žádná hodnost (dignitas).

Paulus versus Tacitus či teorie versus skutečnost

- *Annales II. 30: „Když to obžalovaný popíral, ale otroci potvrzovali, bylo usneseno dotázat se otroků právem útrpným. Poněvadž podle starého usnesení senátu nebyl dovolen výslech proti pánu ve věci hrdelní, chytrý a v novém právu vynalézavý Tiberius poručil, aby byli po jednom prodání právnímu zástupci státu, bezpochyby proto, aby bylo možno vyslýchat otroky proti Libonovi bez porušení usnesení senátu.“*

Co se ještě pokládalo za urážku majestátu

- **Annales III. 22:**

„V Říme byla obžalována Lepida, která měla kromě slavného rodu Aemiliů pradědy Lucia Sullu a Gnaea Pompeia, jí bylo kladeno za vinu že se dotazovala astrologů na císařskou rodinu“.

Co není zločinem proti majestátu?

- **Dig. 48,4,4,1, Scaevola reg.**

Senát zprostil obžaloby pro tento zločin toho, kdo roztavil neschválené sochy císaře.

- **Dig. 48.4.5. Marcianus reg.**

Nedopustil se zločinu urážky majestátu, kdo opravil sochy císaře poškozené stářím.

- **Dig. 48.4.5.1. Marcianus reg.**

Ani ten se nedopustil zločinu urážky majestátu, kdo kamenem hozeným na neurčito náhodou zasáhl sochu císaře: tak zní reskript Severa a Antonia Juliu Cassanovi.

- **Dig. 48.4.5.2. Marcianus. reg.**

Týž vydal Pontiovi reskript, že prodej dosud neposvěcených soch císaře neuráží majestát.

Procesní zvláštnosti

- Vzhledem k závažnosti trestné činnosti se připouštěl v řízení výsledch osob, která jinak procesní práva neměla:
- bezectní (famosi),
- vojáci (milites),
- otroci proti svým pánům,
- propuštěnci proti svým patronům,
- ženy.

Trest

A) Trest hlavní

- Interdictum aquae et ignis (zákaz vody a ohně)
→ *extra Romam non vitae est*,
- pro příslušníky nižších vrstev obyvatelstva –
humiliores – předhození šelmám nebo upálení za
živa,
- pro příslušníky vyšších vrstev – ztráta hrdla.
- ztráta majetku, jehož část dostali žalobci
(*publicatio bonorum*)
- vyhoštění na ostrov (*deportatio, exilium*)

B) Trest doplňkový

- *memoria rei et post mortem damnatur* – zahlazení
památky na odsouzeného (*imagines*)

Kauzy z Tacitových Letopisů

- I. 72
- I. 73
- I. 74
- II. 27
- II. 28
- II. 29
- II. 30
- II. 31
- II. 32
- II. 50
- III. 22
- III. 37
- III. 38
- III. 40
- III. 70
- IV. 6
- IV. 21
- IV. 28
- IV. 29
- IV. 30
- IV. 31
- IV. 34
- IV 36
- IV 42
- XII. 42
- XIV. 48
- XIV. 49
- XIV. 50

Annales I. 74

„Nedlouho potom obžaloval Grania Marcella, správce provincie Bithýnie, jeho vlastní kvestor Caepio Crispinus pro urážku Veličenstva, spolužalobcem byl Romanus Hispo; zvolil si takto životní povolání, k jehož pozdějšímu rozšíření přispěly bídné časy a lidská drzost. Byl to totiž člověk nuzný a neznámý, neklidné povahy, jenž plíže se tajnými udáními k císaři, záhy uvedl právě nejslavnější lidi v nebezpečí života. A když nabyl mocného vlivu u jednoho, nenávisti u všech, dal tím příklad, jehož následovníci, kteří se stali z chudáků boháči, z opovržených obývanými, nastrojili zkázu jiným a konečně sami sobě. Ale Marcella vinil, že vedl o Tiberiovi nepěkné řeči, obvinění před nímž nebylo úniku, poněvadž žalobce vybral z povahy císařovy právě nejošklivější vlastnosti a vytýkal obžalovanému řeči o nich.

Protože to byla pravda, věřilo se též, že to bylo řečeno. Hispo dodal, že Marcellus svou sochu postavil výš než sochy Caesarů a na jiné soše že sňal hlavu Augustovu a nasadil podobu Tiberiovu. Nad tím se císař tak rozlítil, že přerušiv svou zamlklost, prohlásil, že i on v tomto případě bude hlasovat veřejně, a to přísežně, aby ostatní byli nuceni učinit totéž. Tehdy ještě zbývaly stopy umírající svobody. Tak Gnaeus Piso řekl: „Na kterém místě budeš hlasovat Caesare? Jestliže první, budu mít čím se řídit; jestliže však poslední, bojím se, že se nevědomky s tebou neshodnu.“ Překvapen těmito slovy císař litoval, že příliš neopatrně vzkypěl, a shovívavě hlasoval, aby obžalovaný byl osvobozen ze zločinu urážky Veličenstva“.

Annales IV. 28 a 29

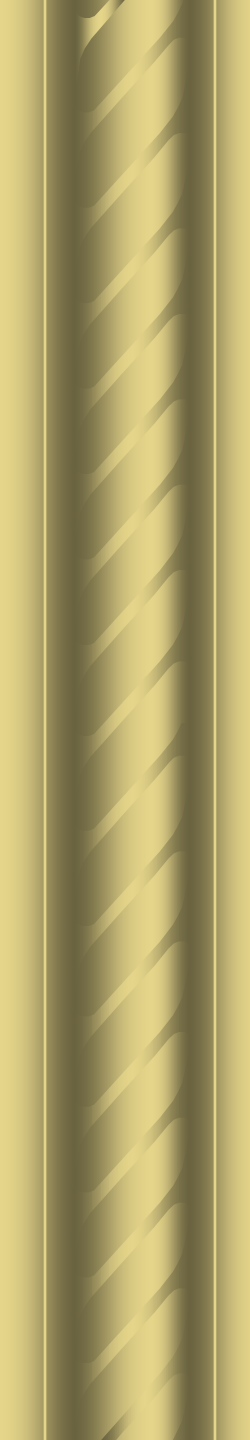
„Když byly potom proneseny návrhy, aby Serenus byl potrestán podle zvyku předků, postavil se proti nim, aby zmírnil rozhořčení. Také návrh Galla Asinia, aby byl vězněn na Gyaru nebo Donúse, odmítl s odůvodněním, že oba ostrovy trpí nedostatkem vody a že mají dát životní potřeby tomu, komu se dopřává život. Serenus byl tedy zavezen na Amorgos. A poněvadž Cornutus zahynul vlastní rukou, bylo jednáno o tom, aby bylo odstraněno odměňování žalobců tehdy, je-li stíže obžalovaný z velezrady si před skončením procesu sám sáhne na život. A pro ten návrh by se bylo hlasovalo, kdyby si císař až tvrdě proti svému zvyku nepokrytě nebyl posteskl ve prospěch žalobců, že zákony pozbývají platnosti a že stát je v krajním nebezpečí; ať raději zruší práva, než odstraní jejich strážce. Tak udavači, třída lidí, jež povstala k všeobecné záhubě a ani tresty nebyla nikdy dostatečně zkrocena, byli ještě lákáni odměnami.“

Annales I. 72

„Obnovil (pozn. autora Tiberius) totiž zákon o urážce Veličenstva; jméno zákona bylo sice u starých stejné, ale tehdy přicházely před soud jiné případy: poškodil-li někdo zradou vojsko nebo lid vzpourami a vůbec svrchovanost římského národa špatnou správou státu. Pokutovaly se skutky, slova byla beztrestná. Augustus první začal jménem tohoto zákona stíhat hanopisy, jsa pobouřen bezuzdností Cassia Severa, s nímž zostudil svými pamflety vznešené muže i ženy. Později Tiberius na dotaz praetora Pompeia Marka, zda mají být opět zavedeny soudy pro urážku Veličenstva, odpověděl, že zákony nutno provádět. I jeho podráždily básně rozšířené neznámými skladateli na jeho krutost, zpupnost a nesvornost s matkou“.

Otázky na vás... 😊

Cassius se rozlítl na panujícího císaře a napadl jeho sochu, na které urazil kamenem nos a levé ucho. Dopustil se Cassius nějakého protiprávního jednání?



Lucius vlastní sochy zemřelých císařů, které nejsou zasvěcené. Tyto bronzové sochy nechal roztavit a nechal z nich zhotovit nádobí pro svou dceru Poppeu jako věno. Dopustil se Lucius nějakého protiprávního jednání?

Ale co když náš Lucius nechal svými otroky naložit bronzové sochy císařů na káru a vezl je několika ulicemi řemeslníkoví, kde je nechal roztavit. Při tomto „průvodu“ vyzýval ostatní spoluobčany, aby šli s ním, aby viděli, co vše se dá s císaři udělat. Dopustil se nyní něčeho?

Marcus jednoho dne při procházce po Římě zjistil, že zasvěcená socha Augustova je poničená. Rozhodl se tedy, že druhý den vezme svého zručného otroka Erota a tuto sochu opraví. Když druhý den začali s opravou, tak se kolem nich shromáždili lidé a začali pokřikovat, že znesvěcují sochu božského Augusta, že si dovolují sahat na božského. Strhl se povyk a Marcus byl obžalován z urážky majestátu. Jak by jste v tomto případě jako soudci rozhodli?

Děkuji vám za pozornost

